THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
PUBLISHED BY
JOURNAL PRESS, LIMITED
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
542 DUNDAS ST. WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913

די וואלען אין ווייטשעפעל

מעלדען לאנדאנער טעלעגראמען, אז מיטוואך, ווען אין דעם ווייטשע־פעלער געגענט האבען געדארפט פארקומען די ביי־וואלען, האבען מאנכע לאנדאנער ענגלישע צייטונגען געשריעבען דעם זעלבען טאג, אז די ביי־וואלען האבען די מעגליכקייט צו ווערען א וויכטיגע פאסירונג אין דער גע־שיכטע פון דער מאדערנער ענגלישער פאליטיק.

די וואלען זענען שוין פאראיבער — זענען זיי עס געווארען?

דארפען מיר, אלס אידען, זיין צופרידען מיט'ן רעזולטאט?

און מיר שעמען זיך ניט צו זאגען, אז מיר קענען אויף דעם ניט גע־בען קיין באשטימטען ענטפער.

ווען דער ארבייטער קאנדידאט וואלט דורכגעפאלען, און דאס וואלט דאך געוועזען א דאנק די אידישע שטימען, וואלט עס קלאר און דייטליך גע־מיינט, אז די יעצטיגע ענגלישע רעגיערונג וואלט געזען וואס אידען דענקען וועגען איר, און אז מען האט פארלוירען דעם צוטרויען. פארקערט ווידער דער ארבייטער־זיעג מיינט, אז די אידען האבען נאך אלעס אמונה און גלויבען אין דער ארבייטער פארטיי.

דער ארבייטער־קאנדידאט האט געזיעגט, אמת ער האט באקומען א קלענערע מאיאריטעט ווי געוועונליך, אבער ער איז דאך דערוויילט גע־ווארען. זאל זיין אז פונ'ם שטאנדפונקט פון ענגלישער פאליטיק, איז עס ניט אזוי וויכטיג, אבער וואס מיינט עס פון א אידישען שטאנדפונקט — דאר־פען מיר עס באדויערען, אדער מעגען מיר זיין צופריעדען מיט דעם?

שווער צו געבען אן ענטפער אויף דעם אינ'ם ערשטען מאמענט, און בפרט דאמאלסט, ווען די פארהאנדלונגען קומען נאך פאר, און ווען אין א געוויסען זין מערקט זיך א צוריקטריט מצד דער רעגיערונג בנוגע דעם "ווייסען פאפיער".

דער רעזולטאט און דער סך הכול פון די דאזיגע פארהאנדלונגען וועלען אויך געבען דעם ענטפער אויף דעם, וואס עס מיינען די ווייטשעפעלער וואלען פון א אידישען שטאנדפונקט.

פרעזידענט הואווער'ס רעקאמענדאציעס

ווען עס איז פארגעלעזען געווארען פרעזידענט הואווער'ס "מעסעדזש" ביי דער דערעפנונגס־סעסיע פונ'ם אמעריקאנער קאנגרעס, האט זיך שטארק געווארפען אין די אויגען די אפיציעלע אנערקענונג פון דער ארבייטסלאזיג־קייט אלס א וויכטיג פראבלעם פאר'ן לאנד. פרעזידענט הואווער האט אין זיין "מעסעדזש" באטאנט, אז פריער פון אלץ מוז מען עטוואס טאן פאר די ארבייטסלאזע, און ער פארלאנגט די סומע פון הונדערט און פופציג טויזענט מיליאן דאלאר פאר דער הילפס־ארבייט.

דער פרעזידענט רעדט אין זיין "מעסעדזש" וועגען די אורזאכען, וועלכע האבען ארויסגערופען די ארבייטסלאזיגקייט.

קען מען מיט דעם יא אדער ניט איינשטימען, אבער אויך דער ער־שטער בירגער פון לאנד גיט צו, אז עס זענען פאראן ארום דריטהאלבען מי־ליאן ארבייטסלאזע, א ציפער וואס מען האט א לאנגע צייט ניט געוואלט צוגעבען.

אבער פרעזידענט הואווער האט אין זיין "מעסעדזש" ניט נאר גע־מאכט די דאזיגע רעקאמענדאציע וועגען דער ארבייטסלאזיגקייט. נאר ער האט אויך פארלאנגט, אז מען זאל איינפירען ווייטערע באגרענעצונגען פאר איינוואנדערונג. און האט אויך רעקאמענדירט שטרענגערע מיטלען צו קע־גען דעפארטירען "פרעמדע".

און מיט'ן לעצטען האט פרעזידענט הואווער געצייגט, אז ער זוכט ניט קיין נייע וועגען. נאר אז ער ציט פאר צו גיין אויף די אלטע אויסגעטרא־טענע וועגען, וועלכע זעען אינ'ם אימיגראנט די אורזאכע פון א סך צרות.

אראפ א שטיין פון הארצען

זינט עס איז דערשינען די נייעס, אז דער גרויסער געלערנטער און גרויסער איד, אלבערט איינשטיין, האט חתונה געמאכט זיין טאכטער מיט א רוסישען שרייבער איבער קונסט און וויסענשאפט, מיט'ן נאמען דמיטרי מאריאנאוו, האט זיך צווישען אידישע נאציאנאלע אינטעליגענטען דערוועקט די אלטע און אימער נייע דיסקוסיע וועגען געמישטע הייראטען, ווארום מען איז געווען אונטער דעם איינדרוק, אז דער דמיטרי מאריאנאוו, ווי עס קלינגט זיין נאמען, איז אן עכטער רוס.

מען האט זיך פארגעשטעלט, אז פאר אלבערט איינשטיינ'ס טאכ־טער פאסט גאר קיין אנדער שידוך ניט, ווי נאר מיט א גרויסען וויסענ־שאפטסמאן, וואס זאל אין זיין געלערזאמקייט זיין עפעס נאענט פון אן איינ־שטיין. און הויפטזעכליך, זאל ער אויך זיין א הייסער איד, וואס איז בא־וואוסט אלס אזא. און דא גאר א נאבריכט, אז איינשטיין האט געפירט זיין טאכטער צו דער חופה מיט א רוסישען שרייבער, וועמען מען רופט דמיטרי מאריאנאוו, און וועמענ'ס נאמען מען קען ווייניג אין דער וועלט פון גע־לערנטע.

איז דאס עפעס געווען ווי א שטיין אויפ'ן הארצען ביי אונזערע נא־ציאנאליסטישע אינטעליגענטען אפילו, וועלכע קאנען בשום אופן ניט פרי־דען שליסען מיט אזא געדאנק, אז הייראט איז א פריוואט זאך. סטייטש, אונזער אלבערט איינשטיין זאל אויסגעבען זיין טאכטער פאר א רוס, דמיטרי מאריאנאוו.

דערוויסט מען זיך איצט, אז ערשטענס איז איינשטיינ'ס טאכטער מארגאט, ניט זיינע א טאכטער. נאר זיין פרוי'ס א טאכטער פון איר ערשטען מאן. צווייטענס דערוויסט מען זיך, אז דמיטרי מאריאנאוו, איז ניט קיין עכטער רוס, נאר א רוסישער א י ד. דריטענס, אז ער האט יא א שייכות מיט עפעס אידישער טעטיגקייט. ער איז געווען דער לייטענדער גייסט פון גראנאווסקי'ס אידישען קאמער־טעאטער.

בלייבט נאר דאס, וואס לויט נאכריכטען, איז ער ניט פון דעם סארט וויסענשאפטס־מענער, וואס שטייען אזוי הויך אין זייער געלערזאמקייט, אז זייער נאמען זאל זיך אריינפאסען אין אן איינשטיין יחוס. איז דאך אבער דארויף דא א גרויסע אנטשולדיגונג. קיין צווייטער אלבערט איינשטיין איז ניטא פארלויפיג אויף דער וועלט. און קלענערע פון זיין מין וואלגערען זיך אויך ניט פיעלע ארום. און וואס זאל מען וועלען, אז זיין שטיפטאכטער, מארגאט, האט געדארפט ווארטען מיט פארליבען זיך ביז עס וועט געבוירען ווערען אויף דער וועלט נאך אזא גאון ווי איר שטיף־פאטער איז? זי וואלט דאך נעבאך דאך קיין מאל ניט חתונה געהאט. ווארום איינשטיינ'ס ווערען ניט געבוירען אין יעדען דור.

און ווען די, ביי וועמען עס איז געלעגען א שטיין אויפ'ן הארצען, וואס איינשטיין האט מסכים געווען צו אזא שידוך, נעמען דאס נאך אין אנ־באטראכט, מוז זיי ווערען לייכטער.

אראפ א שטיין פון הארצען!

א פאפסט וועלכער האט געשטאמט פון אידען

אין דעם סעפטעמבער נומער פון דער אידישער צייטשריפט "אידישע פא־מיליענפארשונג" וואס ווערט ארויסגעגע־בען פון דר. ארטור טשאליטצער פארע־פענטליכט דער אידישער היסטאריקער ר. זילבערגלייט אן ארטיקעל איבער די אידי־שע אפשטאמונג פון דעם פאפסט אנאק־לעט דעם צווייטען, וועלכער איז געזעסען אויף דעם פאפסטליכען טראהן פון יאהר טויזענט דרייסיג ביז טויזענט אכט און דרייסיג.

לויט די פארשונגען וואס הער זיל־בערגלייט האט געמאכט שטאמט דיעזער פאפסט פון דער רוימישער אידישער פא־מיליע פיערלעאני. — די פאמיליע פיערלע־אני האט געלעבט אין דעם טראסטעווערע באצירק פון רוים און האט זיך דארטען זעהר שטארק ארויפגעארבייט. נאך ביז אויף דעם היינטיגען טאג זיינען פאראן אין רוים מיטגליעדער פון דיעזער באריהמ־טער פאמיליע, און זיי שפיעלען היינט אויך א גרויסע ראלע. דער פאפסט אורבאן דער צווייטער האט ערשאבערט די שטאדט רוים מיט דער הילף פון דיעזער מעכטיגער און איינפלוסרייכער פאמיליע. דער זיידע פון פעטרוס לעאניס דער באגרינדער פון דער פאמיליע, איז נאך געווען א איד, און איז געווען דער באנקיר פון פאפסטלי־כען הויף. ער האט זיך געשמד'ט ווען ער איז שוין געווען אן עלטערער מענש. דער זוהן פון פעטרוס לעאן, האט זיך שוין פארשוועגערט מיט א רוימישער פאטרי־ציערפאמיליע. ער האט געקראגען דעם טי־טעל: קאנזול פון רוים. זיינע צוויי זיהן זיינען שוין געווארען גלחים. איינער פון די צוויי אייניקלאך פון פעטרוס לעאני איז אוועק אין פאריז שטודירען און נאכ־דעם ווי ער האט געענדיגט זיין טהעאלא־גישע שטודיען האט ער אנגעטאן די קליי־דער פון דעם דעמאלט באריהמטען ארדען פון קלוני, אן אריסטאקראטישער ארדען פון גלחים וועמענס מיטגליעדער האבען געהאט אספיראציעס אויף דעם פאפסטלי־כען טראן. אויף דעם וואונש פון זיין פאטער, דאס הייסט לעאן, דעם זוהן פון פעטרוס לעאנים, האט איהם דער פאפסט פאסכאלים, געלאזט קומען קיין רוים און האט איהם געגעבען די פאזיציע פון קאר־דינאל דיאקאן פון סאנטא קאסטא. אין א פאר יאהר ארום איז ער געווארען קאר־דינאל פריעסטער פון סאנטא מאריא אין טראסטעווערע, א קווארטאל אין רוים. ער האט אויך געדיענט דעם וואטיקאן אלס פאפסטליכער אמבאסאדאר אין פראנקרייך און אין ענגלאנד.

נאך דעם טויט פון פאפסט האנאריוס איז ער ער געוועהלט געווארען אלס זיין נאכפאלגער און האט אנגענומען דעם טי־טעל אנאקלעט דער צווייטער.

אנאקלעט דער צווייטער. דער אייני־קעל פון א אידישען געלד־הענדלער אין רוים האט פון זיין גדולה ניט געהאט קיין פיעל פרייד, דען באלד נאכדעם ווי ער איז דערהויבען געווארען צום פאפסט איז ענטשטאנען א געגענפאפסט פון דער פא־מיליע פאוולעטשי, און דער געגענפאפסט איז געווען באקאנט אונטער דעם נאמען איננאסענטץ דער צווייטער. אבער אנאק־לעט דער צווייטער האט גלייך אין ערשטען קאמף מיט זיין געגנער געזיגט. נאך זיין וואהל צום פאפסט איז ער מיט דער הילף פון א טרייע גרופע אנהענגער אוועק צום סאן פעטער, האט זיך דארט געלאזט זאל־בען און האט געלעגט זיין האנד אויף די גרויסע אוצרות פון דער באריהמטער קיר־כע. דערצו האט ער זיך נאך געאיילט און האט בארויבט די אוצרות פון די רוימישע שוהלען. זיין געגנער איז אנטלאפען אין פעסטונג פראגיפאני און איז נאך אנאק־לעטס זיעג דארטען געבליבען א געפאנ־גענער. די אורזאכע פאר וואס אנאקלעט האט געקראגען א געגענפאפסט איז ווייל ער האט פאר פיעלע גלחים אויסגעזעהען צו אידיש. אבער עס איז זיכער אז דיעזער פאפסט איז געווען דער אייניקעל פון א אידישען געלד־הענדלער פון רוים, און אז די שוועסטער פון דיעזען פאפסט האט חתונה געהאט מיט דעם קעניג פון נעא־פאל און סיציליען. אויך איז פרידריך דער צווייטער פון די האהענשטויפען דער איי־ניקעל פון א אידען.

כדי זיך מיט פאפסט אנאקלעט אפ־צורעכענען האבען איהם זיינע געגנער גע־מאכט א נאמען פון אן אויסוואורף און האבען איהם געלאזט ערשיינען אין א שרעקליכען ליכט אבער קיינע פון זייערע באשולדיגונגען איז ניט באוויזען געווא־רען. זיכער איז נאר אז ער איז געווען א זעהר פעהיגער מענש.

נייע לייסענס שוין אין שטאדט

די נייע אויטאמאביל לייסענס פון קומענדען יאר זענען שוין אנגעקומען אין שטאדט, און וועלען זיין אין פארקויף אנ־הויבענדיג מאנטאג דעם פופצענטען דע־צעמבער.

די לייסענס זענען אויף געלע פלא־טען מיט שווארצע בוכשטאבען און זענען געמאכט אנדערש ווי די לייסענס פון היינ־טיגען יאר.

פאספילד'ס געהיימער צירקולאר צו דער פאלעסטי־נישער רעגיערונג!

(פון אונזער ספעציעלען קארעספאנדענט)
י. ל. וואלמאן (תל־אביב).

די ידיעה וועגען לארד פאספילד'ס געהיימען צירקולאר, האב איך אייך שוין איבערגעשיקט, אבער כדי איהר זאלט קע־נען פארשטעהן און גענוי אפשאצען, ווי־פיעל שמד־שטיק, און וויפיעל "הבה נתחכמה פאליטיק" עס ליגט אין די דא־זיגע געהיימע אדמיניסטראטיווע פאר־ארדנונגען, וויל איך אייך צוגעבען איניגע באמערקונגען.

אלזא קודם כל בנוגע דעם באפעהל צו דער "פאבו" וועגען בארדען וואס אידען קויפען ביי אראבער, אז מען זאל זיי פאר־שלעפען דאס גרעזעליכע "אפשרייבען" ביז צום ערשיינען פון דעם נייעם געזעץ וועגען בארדען־קויף. מילא די מאראלישע זייט פון דער דאזיגער געהיימער פאראָרד־נונג, וועט יעדערער אפשאצען פאר זיך. איך וויל אבער נאר באמערקען דאס בכלל קויפט מען איצטער סאי ווי סאי ניט קיין בארדען, פון נאך די בלוטיגע געשעהענישען און האבען שוין אידען זיך בעדייטענד אפ־געהאלטען פון קויפען בארדען, און איצטער נאכ'ן ערשיינען פונ'ם "שווארץ־בוך" (אזוי ווי עס ווערט דא אנגערופען פאס־פילדס "ווייטעס בוך") איז דער ענין פון בארדען קויפען לגמרי אפגעהאקט געווארען.

מיינער א בעקאנטער, א רייכער אמעריקאנער איד, האט יא געהאט אונ־טערגעהאנדעלט מיט אן אראבישען עפענ־די וועגען א קניה פון אכט טויזענט דו־נאם בארדען מיט א פרייז פון פינף פונט פער דונאם. לויט'ן אפמאך האט געזאלט פאראכטאגען דינסטאג די טראנזאקציע צו ווערען פארענדיגט. און פלוצלינג זענען דינסטאג פריה אנגעקומען די "גוטע דעפע־שען" פון לאנדאן, און דער אמעריקאנער איד האט זיך גלייך צוריק־געצויגען פון דער קניה. אויף צו מארגענס איז דער אראבער געקומען און האט ערקלערט דאס ער איז גרייט אראפ צו לאזען מ'עהרער ווי העלפט פונ'ם פרייז, און אנשטאט פינף פונט איז ער מסכים צו נעהמען צוויי פונט פער דונאם. דער אמעריקאנער איד האט אבער ניט געוואלט אפילו הערען פון קויפען דעם בארדן.

פאספילדס געהיימע פאראָרדנונג וועט אלזא נאר קענען פארטשעפען א קליינע צאהל קויף־טראנזאקציעס פון פריהער. אזעלכע וואס זענען געווען פרי־הער פארוויקעלט צוליעב געוויסע פאמי־ליען־סיבות אדער אנדערע שטערונגען. די דאזיגע אלע איינצעלנע פאלען וועט לארד פאספילדס געהיימע פאראָרדנונג ווירק־ליך טרעפען ווי אן אנפאל פון מעסער־לייט אין א פינסטער ווינקעלע פון הינטען.

איצטער בנוגע דעם צווייטען פונקט. וועגען א שטילען אויפקויפען די הונדערט טויזענט דונאם אראבישען בארדען, וואס פוסטעוועט נאך צווישען די אידישע קא־לאניעס, לענג אויס דעם ים־ברעג, דאס איז שוין אזא שלאגען־ביס, וואס פון פרעה מלך מצרים מיט המן הרשע ביז צו איג־נאטיעוו'ן מיט פלעווען, האט מען דערפון ניט געהערט.

ווי געזאגט, ליגט כמעט דער גאנצער ברעג אם אין די הענט פון אידישען ישוב. אנהויבענדיג פון באר טוביה אויפ'ן דרום ביז אריבער תל אביב און ווייטער צום צפון צו, איבערן גאנצען שרון, און די קלענערע איינצעלנע פרדסים און פארמס ביז צו תל־מאנד און נתניה. נאך א שטי־קעל הפסקה געהט ווייטער דער עמק־כא־ווארס. און באלד דערנאך האט איהר שוין חעדערע מיט אלע איבעריגע שומרון קאלאניעס ביז עתליה און חיפה. פאר אונז איז נאטירליך וויכטיג צו ערווערבען פון די אראבישע עפענדים די נאך איבער־געבליבענע הונדערט טויזענט דונאם וואס פוסטעוועט נאך צווישען די אידישע קא־לאניעס, כדי מיר זאלען קענען האבען אן איינהייטליכע צוזאמענדרינגענדע ליניע פון א אידישען ישוב. דאס איז פאר אונז וויכטיג מכמה וכמה טעמים. קודם כל וועט דאס אונז לייכטער מאכען צו ענט־וויקלען אונזער קולטור (די "קולטור" וועלכע איז פאספילדס שליח, דעם דר. שילס, אזוי וואויל געפעלען, און ער האט זי ניט אויפגעהערט צו ריהמען)... און דאך וואלט אזא פאראייניגטע ליניע אונז גע־קענט קאלאסאל נוצען בעת א זעלבסט פארטיידיגונג, ווען "די בייזע שעה זאל ניט געשעהן"...

דער הויך־קולטורעלער סאציאליסט־מיניסטער וויל אבער דוקא אריינרוקען אן אראבישען קלין אין מיטען פון אונזערע קאלאניעס. אויב שוין יא צו קאלאניזירען בארדענלאזע אראבער, טא מוז עס זיין ניט אין דער גרויסער און ברייטער טראנסיאר־דאניען, נאר אויף צו להכעיס דוקא אין ארץ ישראל; און אויב שוין יא אין ארץ ישראל, טא זאל עס זיין ניט אויף דער ליניע פון למשל דזשעניו נאבלוס יריחו, נאר אויף צו להכעיס דוקא אריינפאקען זיי אין דער מיטען פון די אידישע קא־לאניעס לענג אויס און זאל די אידישע ליניע צוברעכען ווערען. און טאמער וועט חלילה יא ווען עס עפעס וועלען געשעהן זאל די זעלבסט־פארטיידיגונג זיין פאר־שווערט און פארשטערט. און כא, כא, כא!

דערצו, פארגעסט ניט, געהט נאך צו דער פונקט פון דעם אראפברענגען פון לאנדאן די מחנה געהיים־אגענטען גע־וועהר־זוכער, א פונקט וואס נויטיגט זיך לגמרי ניט אין קיינע פירושים...

איך וויל אריבערגעהן דעם פונקט פונ'ם ניי־בעשאפענעם וואסער־שטייער, מיט די פרטים וועגען די ערלויבנישען אויף צו גראבען אין בערג, און איך וויל זיך נאך אבשטעלען מיט עטליכע ווער־טער אויפ'ן הכנסה שטייער (דאכדאווי), וועלכע ווערט ספעציעל געמאכט כדי בפירוש הרוב צומאכען דאס וואס מיר האבען בעשאפען מיט אזוי פיעל קרבנות און אנשטרענגונג.

דער אפיציעלער אויסרייד פון דאזי־גען שטייער איז, היות דאס דער טערקי־שער געזעץ פונ'ם "עישור" איז שוין אן אפגעלעבטער און ניט ריכטיגער געזעץ, מוז מען איהם אפשאפען. און כדי אבער אז די רעגיערונג זאל ניט היזק האבען איהר איינקומען זאל מען דעריבער איינ־פיהרען דעם הכנסה שטייער. דוכט זיך א גאנץ אונשולדיגער מאטיוו, פאקטיש אבער איז דאס ווייט ניט אזוי אונשולדיג...

צו געהן איצטער און וועלען ארויפ־לעגען אויף ארץ־ישראל א הכנסה שטייער איז עס פון דעם לאגישען שטאנדפונקט אזוי ניט אויסגעהאלטען ווי א שטייגער למשל צו וועלען געהן נאציאנאליזירען איצטער די אינדוסטריע אין לאנד. סאי דאס און סאי יענעס זענען פאר פאלעסטי־נא נאך פריהצייטיג. דאס לאנד איז פאר דער טערקיש־אראבישער ווירטשאפט פאר־וויסט און פארווילדעט געווארען, און די גאנצע חיונה מיט די כחות פאר איהר אויפלעבונג מוז זי שעפען פון דער פרעמד, פון דעם אידישען פאלקס סענטימענט, און זאל מען געהן איצטער איינפיהרען א הכנסה שטייער וועט עס האבען א קא־טאסטראפאלע ווירקונג אויף דער גאנצער עקאנאמישער סטרוקטור פון לאנד. ומכל שכן אז דאס וואלט וואלט געוועזען א טויט קלאפ פאר דער לגמרי יונגעטשקער אינ־דוסטריע פון לאנד, סיידען נאר אז צו דעם טאקע שטרעבט עס דער סאציאליסטישער לארד...

ואחרי כל אלה, מאכט זיך נאך לארד פאספילד א נאאיווע מינע, און ער פרעגט ווי דער תם פון דער הגדה: סטייטש "מה זאת?" וואס איז עס אזוינס געשעהען פאר אן אונצופרידענהייט? און וואס וויל מען אייגענטליך פון איהם האבען? אזא מין נעבעכעל און אונשול־דיג שעפעלע איז עס דער דאזיגער פריש געבאקענער לארד און מיניסטער...

2 מענשען טויט

(פארזעצונג פון פיידוש 5)

קומען פון איהר יעזשיק'ן בריעף און זא־גאר געלט. יעזשיק איז אוועק קיין קא־לומביא און דארט זיך גאר גוט איינגע־ארדענט, ער איז דארט געווארען אן ערד־ארבייטער.

פון עגמת נפש, וואס די טאכטער האט באציהונגען מיט אזא פארשוין, ווי יעזשיק, איז דער מורה הוראה קראנק גע־ווארען און אין א צייט ארום געשטארבען.

לעצטענס האט סאלטשע באקומען פון יעזשיק'ן רייזע פאפירען צו קומען אהין קיין קאלומביא. דערביי איז געלע־גען א באשטעטיגונג אונטערגעשריבען פון דער דארטיגער מאכט, אז יעזשיק איז אן ארענטליכער סאלידער מענש מיט א פיי־נער אויפפיהרונג, און אז ער האט שוין זיין אייגענט א הויז מיט עטליכע מארגעס פעלד.

דערזעהענדיג אזא פאפיער האט די אלטע מוטער איהרע, די אלמנה, מסכים געווען אויפ'ן שידוך, און סאלטשע וועט בקרוב אפפאהרען קיין קאלומביא צו איהר אויסדערוועהלטען.

דער פראגרעס פארשאפט אונז טאקע א סך תענוגים, אבער מיר באצאהלען דערפאר א זעהר טייערען פרייז

איז כדאי א טראכט צו טאן: צי עס לוינט זיך פאר אונז דער גאנצער עסק?

פון י. מאלין

די איצטיגע מענשען האבען א טבע נאר וואס עפעס צו איבערנעהמען זיך מיט זייער פראגרעס און ציוויליזאציע. א קלייניגקייט די געוואלדיגע ענטדעקונגען און ערפינדונגען, וואס זענען געמאכט גע־ווארען אין די לעצטע דורות! ווער קען דאס וואגען אונטערצושעצען דעם ווערט פון דעם טעלעפאן, אייזענבאהן, טעלע־גראף, לופט־מאשינען און די אנדערע וואונדער וואס זענען ערפונדען געווארען אין משך פון דעם פארגאנגענעם און לוי־פענדען יאהרהונדערטער? מיר זענען זי־כער אז ווען אימיצער פון די אמאליגע דורות וואלט געקענט א בליק געבען אויף די דאזיגע אלע וואונדער, וואלט ער דאס זיכער באטראכט אלס א כשוף, א פאר־בלענדעניש, און וואלט זיינע אויגען ניט געגלויבט.

איז אבער די צרה, וואס דארטען וואו עס איז דא זון, מוז אויך זיין שא־טען; יעדע מטבע האט צוויי זייטען, א רעכטע און א לינקע. אין איין וועג האט דער מענשליכער פראגרעס אונז געגעבען באקוועמליכקייט, פארגעניגען, אפגע־שאפט אומבאקוועמליכקייט און פארברייטערט די האריזאנטען. ניטא איצט קיין ווייטקייט — דער אויטאמאביל, די לופט־מאשין, די נייע איינריכטונג אין די דאמף שיפען האבען דאס אלץ פארטרי־בען און אויסגעווארצעלט פון דעם היינט־מאדישען לעבען. אויף יעדען געביעט פון לעבען אלץ נייעסען, נייע ערפינדונגען, איבעסערונגען, פארלייכטערונגען. די ווייטסטע נסיעה ווערט איצט געמאכט מיט'ן גרעסטען קאמפארט; איהר ווערט ניט צוקארטשעט, צובראכען און צו־קנייטשט, ווי אייערע זיידעס, ווען זיי האבען געדארפט פאהרען פון איין שטאדט אין דער אנדערער און האבען געמוזט אנקומען צום בעל־העגלה מיט דער בויד, וואס האט ערינערט די ציגיי־נער. אלץ איז אזוי איינגעריכטעט, אז מען דארף ניט ארבייטען אויף דעם; דאס וואסער גיסט זיך פון די קראנען, קאל־טע און הייסע; די באלייכטונג איז מוכן ומזומן, ווען איהר ווילט נאר; עסען און טרינקען שטעלט מען אייך צו אין שטוב אריין, ווי איהר גיט נאר א פיפס, און ניט נאר עסען אדער טרינקען — יעדע זאך, יעדעס ארטיקעל, און וועלכען א צי־וויליזירטער מענש נויטיגט זיך, אנפאנ־גענדיג פון א צייטונג, ביז דאס שעהנסטע און בעסטע, וואס עס געפינט זיך אין די ריעזיגע דעפארטמענט סטארס.

איז דאך דאכט זיך גוט — טויג עס אבער אלץ ניט. ווי געזאגט, האט אונזער פראגרעס מעלות און חסרונות, און ביידע זענען גרויס און וויכטיג, אי די מעלות און אי די חסרונות. די וויכטיגקייט פון די מעלות האבען מיר שוין אנגעדייטעט — אפילו א קינד קען דאס באמערקען, אזו בולט זעהען זיי זיך אן. ס'איז קלאהר ווי דער טאג, אז ווען מען זאל אונז איצט וועלען בארויבען פון די אלע "ערפינדונ־גען און באקוועמליכקייטען, מיט וועלכע מיר האבען זיך אזוי איינגעלעבט, ווען, למשל, מיר כאפען זיך אויף אין א שעה־נעם פריהמארגען און עס פעהלט אונז דער טעלעפאן, די ראדיא, די עלעקטרישע באלייכטונג, די וואסערלייטונג, די עלעקט־רישע קאר, דער אויטאמאביל און די אנ־דערע זיבעצעהן זאכען — וואלטען מיר זיך אודאי דערפיהלט אונגליקליך, און אנדערע וואלטען עס אפשר גאר ניט גע־קענט אויסהאלטען. קען זיך גאר ווער פארשטעלען אליין שעפען וואסער פון דעם מיט אייז באדעקטען ברונים; אליין האקען האלץ און באווארעמען דאס הויז, באלייכטען אונזערע צימערען מיט קערא־סין לאמפען, און שלעפען זיך פון ניו יארק נאך פילאדעלפיא אין א וואגען א טאג מיט א נאכט?! א שוידער געהט איבער דורכ'ן לייב, ווען מען גיט וועגען דעם א טראכט.

דאס אלץ איז טאקע ניט אפצולייי־קענען, אבער דאך לאזען פון צייט צו צייט געלעהרטע און פראקטישע מענשען הערען זייערע שטימען געגען דער ציווי־ליזאציע אונזערער, און צייגען אן איהרע פעהלערען, און ווען מען גיט וועגען דעם א קלעהר, זעהט מען דאס עס איז יצא שכרו בהפסדו. אמת טאקע אלץ, מיר האבען הנאה און גרויס פארגעניגען פון איהר, אבער די מענשהייט באצאהלט דערפאר א טייערען פרייז, אז עס לוינט זיך באלד שוין ניט דער גאנצער עסק. וואס טויג מיר דאס אלץ, אז דאס איז מיר מקצר די יאהרען, פאראורזאכט מיר אלערליי קראנקהייטען און הארצקלעמע־נישען? וואלט שוין אפשר געווען בעסער אהן די אלע אויס גערעכענטע גליקען, אבי צו לעבען לענגער, זיין תמיד געזונט, ניט דארפען האבען צו טאן מיט דאקטוי־רים און אפטייקער, און אריינלעבען ביז הונדערט און צוואנציג יאהר, ווי גאט האט געהייסען.

אט, צום ביישפיל, קומט איצט צו־געהן א באקאנטער פראפעסאר, און בא־הויפטעט, אז מענשען וואלטען לייכט גע־קענט לעבען ביז הונדערט און צוואנציג יאהר און אפשר מעהר, ווען זיי וואלטען ביי זיך געקענט פועל'ן ניט צו זארגען און דאגה'נען זיך, ווייל זארג איז ממש דער גרעסטער שונא אונזערער, זארג איז פאר אונז א מלאך המות, עס פארקירצט אונזערע טעג און יאהרען.

און פון וואנען נעהמט זיך זארג? פון אונזער ציוויליזאציע, פון אונזער פראגרעס, דאס פארשטעהט יעדער איי־נער. עס גלוסט זיך צו וואוינען אין א שעהן, מאדערן הויז, מיט רייכע מעבעל, מיט א טייערער ראדיא און האבען א רייכען אויטאמאביל. מיר זעהען דער שכן האט דאס אלץ, ווילט זיך אונז דאס אויך האבען, זארגען מיר זיך, ווערען מיר אויפ־גערעגט, פארדריסט דאס אונז, און איהר פארשטעהט שוין אליין, אז קיין געזונט גיט דאס אונז ניט צו. דאס זעלבע וועגען קאסטבארע ציערונג, וועגען טייערע פאר קאוטס און רייכע קליידער, צי מיר זענען דאס ביכולת צו קריגען אדער ניט. מיר זארגען זיך אבער, מיט וואס זענען מיר ערגער פון חיים'ען, געצלען און מרס. זעלדין? אזעלכע מיוחסים ווי זיי, טא פארוואס האבען מיר דאס ניט, און זיי יא? קנייטשען מיר אונזערע שטערנס, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז זיי ווערען פאר דער צייט צוקנייטשט; זיפצען מיר, ווערט א וואונד אין הארצען, אן אומקור־רירבארער פעהלער; די האר הויבען זיך אן צו ווייסלען, די אויגען קאליע ווערען, און מיר ווערען אפגעריסען פון לעבען אין די סאמע בעסטע יאהרען, ווען מען וואלט ערשט געקענט אנצוהויבען געניסען אין האבען פארגעניגען.

און נאר דאס אליין — וואס הערט זיך עפעס וועגען צער גידול בנים? אמאל, אין די גוטע צייטען פון דער פארגאנגענ־הייט, האט אפילו א פארמעגליכער איד אוועקגעשיקט זיין זוהן אין דער ישיבה צו לערנען און צו עסען טעג. וועגען ארעמעלייט איז שוין אפלגערעדט, אן ארעמאן איז געווען צופריעדען, ווען ער האט געקענט פארזארגען זייערע טעכטער, אז זיי זאלען ניט דארפען שטעלען זיך דיענען, און די זיהן זענען איהם אין דער לינקער פאה ניט געלעגען. אביסעל גע־לערנט אין חדר, און דערנאך אוועקגע־געבען פאר בעלי מלאכות. ניט אידען האבען זיך אויך וועניג גע'דאגה'עט וועגען זייערע זיהן. דער פויער האט זיי גע־מאכט פאר פויערים, דער קרעמער — פאר קרעמער אדער פריקאזטשיקעס. בלויז די גאר רייכע אידען און פריצים האבען זיך פארגונען צו לאזען זייערע זיהן און טעכ־טער שטודירען.

וואס זעהען מיר איצט? גאנץ אנ־דערש. יעדער טאטע־מאמע, צי זיי פאר־מאגען, צי ניט, וואלטען געוואלט, אז זייערע קינדער זאלען זיין דאקטוירים, דענטיסטען און לאיערס. רייסט מען פון זיך שטיקערווייז, לאזט מען די זיהן און טעכטער שטודירען, ניט רעכענענדיג זיך צי מען איז ביכולת און די קינדער ווילען דאס. און מען האלט זיך אין איין זאר־גען, טאמער וועלען זיי ניט אויסהאלטען די עקזאמענס. מיט איין ווארט — מען הערט ניט אויף צו זיפצען און קרעכצען, מען פארביטערט זיך אליין די יאהרען און טעג, און מען האט ניט צייט ארומצוקוק־קען זיך, ווי דער טויט קומט און מאכט אן ענדע צו אלץ. דערנאך האט מען טענות צו גאט און צו דער וועלט: ווען ס'קומט די נחמה, געהט ארויס די נשמה. מען פארגעסט דערביי, אז מען האט דעם מלאך המות אליין איינגעלאדען, מען האט אליין געהאלפען אפצושניידען די יאהרען, אונטערצוהאקען זיך דאס געזונט און אנ־צואווערען די כחות.

אז זארג איז א צרה פאר א מענ־שען, האט דאס שוין דער קליגסטער פון אלע קעניגע געזאגט: דאגה בלב איש ישחנה, אויב אימעצער טראגט זיך ארום מיט א דאגה, זאל ער זי בעסער ניט האל־טען פארשטיקט אין זיך, נאר אויסרעדען דאס הארץ פאר א צווייטען. און אנדער חכם זאגט: אז א זיפץ צוברעכט א האל־בען קערפער פון א מענשען (אנחה שוברת חצי גופו של אדם). איז אויב איין זיפץ קען צוברעכען א האלבען גוף, היינט ווי ווערט שוין דער מענש צובראכען, ווען ער האלט אין איין קרעכצען און זיפצען! פארשטעהט איהר דאך אליין, אז ווען מען זאל אפילו זיין שטארק ווי שמשון הגבור, קען מען אויך לאנג ניט אויסהאלטען. און וועמען האבען מיר דאס צו פארדאנקען, איך מיין די זיפצענישען און זארגען? ניט קיין אנדערען ווי דעם פראגרעס און ציוויליזאציע, וועלכע שמאצקען פון אונז אויס דעם לעצטען טראפען בלוט פאר די תענוגים, וואס זיי געבען אונז.

איז דאס כדאי, רבותי?